BİBLİYOGRAFYA :

Salacıoğlu Mustafa Celvetî, *Dîvân*, Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. 251, vr. 6ª, 7ª, 8ª, 31ᵇ, 37ᵇ; Bandırmalızâde, *Mir'âtü't-turuk*, İstanbul 1306, s. 43-47; *Osmanlı Müellifleri*, I, 131; Abdülbâki Gölpınarlı, *Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatler*, İstanbul, ts., s. 237; a.mlf., "Celvetiyye", *İA*, III, 67-69; H. Kâmil Yılmaz, *Azîz Mahmûd Hüdâyî ve Celvetiyye Tarîkati*, İstanbul, ts., s. 242-245; Azmi Bilgin, "Hâşim Baba", *Sahabeden Günümüze Allah Dostları*, İstanbul 1995, VIII, 416-420; Mehmet Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâilî* (haz. Cemâl Kurnaz – Mustafa Tatcı), Ankara 2001, II, 964; Ahmet Sevgi, "Giritli Şairler", *SÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 7-8, Konya 1994, s. 33-35; M. Baha Tanman, "Bandırmalızâde Tekkesi", *DİA*, V, 54-55.

 CEMAL KURNAZ – MUSTAFA TATCI

SALADIN, Henri Jules
(1851-1923)

Fransız mimarı ve sanat tarihçisi.

Bolbec'te (Seine-Maritime) doğdu. Ecole des Beaux-Arts'dan 1872'de mezun oldu ve bu alanda eğitimini sürdürdü. Fransız Eğitim Bakanlığı adına 1882-1883 yıllarında Tunus'a giderek bazı İslâmî eserler üzerinde incelemeler yaptı. Kendisinden kısa bir süre önce arkeolojik araştırmalar için buraya gelmiş olan Rene Cagnat ile birlikte izlenimlerini önce *Tour du monde* adlı dergide yayımladı, ardından kitap haline getirdi. 1883'te Güney İtalya'da Ortaçağ mimarisine dair çalışmalar yaptı. Çizimleriyle 1884'te düzenlenen salonda onur derecesi aldığı gibi 1888'de Brüksel'de düzenlenen bir mimarlık yarışmasında bir yıl sonraki sergi için hazırladığı Tunus Sarayı projesiyle gümüş madalya kazandı. Bu projesini daha sonra hayata geçirdi. 13 Temmuz 1889'da Fransa hükümeti kendisine Légion d'Honneur nişanı verdi ve aynı yıllarda Kamboçya Krallığı'nın bir şeref nişanıyla onurlandırıldı. Bazı İslâm ülkelerindeki mimari eserlere dair yayınları yanında, Balkan Savaşı ile Osmanlı idaresinden çıkmak üzere iken Selânik'te bulunan Bizans eserlerine dair büyük bir kitap hazırlamaya girişen heyette yer aldı. Aralık 1923'te Paris'te öldü.

Eserleri. 1. *Manuel d'art musulman: L'architecture* (Paris 1907). İlk defa yabancı dilde bütün İslâm dünyasının mimarlık tarihini toplu şekilde ortaya koyan eserin birinci cildi 420 resimle birlikte altı bölümden meydana gelmektedir: Giriş niteliğinde başlıca ülkeler; Suriye-Mısır ekolü (Mısır, Suriye, Arabistan); Mağrib ekolü (Tunus, Cezayir, Fas, İspanya, Sicilya), Fars ekolü (İran, Mezopotamya, Türkistan); Osmanlı ekolü (Avrupa Türkiyesi, Anadolu); Hint ekolü (Hindistan, Çin, Uzakdoğu). Kitabın II. cildi İslâm küçük sanatlarıyla ilgili olup Gaston Migeon tarafından yazılmıştır. I. Dünya Savaşı'nın ardından aynı yayınevi, İslâm sanatları el kitabını yeni bilgiler ışığında daha geniş ölçüde derlemek düşüncesiyle yenilemeye girişmiş ve ilk olarak Kuzey Afrika ve Mağrib'deki mimari eserlere dair iki ciltlik bir eser Georges Marçais tarafından kaleme alınıp yayımlanmıştır (*Manuel d'art mus*... *l'architecture, Tunusie, Algérie, Ma*... *pagne, Sicilo*, Paris 1926-1927). Bu... Migeon kendisine ait II. cildi gözd... rerek yeniden neşretmiş (1927), Sa... kitabındaki İslâm mimarisinin diğ... lerdeki durumu aynı çapta yeni baştan yazılamamıştır. **2.** *Les monuments chrétiens de Salonique* (I-II, Paris 1918). Bir cildi metin, bir cildi levhalardan oluşan bu büyük eser, Bizans tarihçisi Ch. Diehl ve M. le Tourneau ile birlikte Saladin'in de imzasını taşımaktadır. Eserden, Saladin'in Selânik'te hepsi camiye çevrilmiş olan eski Bizans kiliselerini mimari bakımdan incelediği ve onların rölövelerinin çizilmesine katkıda bulunduğu anlaşılmakta, ayrıca resimlerde bu yapıların o sırada henüz cami hüviyetini muhafaza ettiği görülmektedir. **3.** *Description des antiquités de la régence de Tunis [texte imprimé]: Monuments antérieurs à la conquête arabe* (I-II, 1886-1893). **4.** *Congrès des architectes de 1887. Etude sur les monuments antiques de la régence de Tunis (mission de 1882-1883)* (Paris 1888). **5.** *Le voyage en Tunisie de Cagnat et Saladin* (Paris 1894; ed. François Baratte, Paris 2005). **6.** *Conférence sur l'art musulman, faite au siège social de l'union syndicale des architectes français* (Paris 1895). **7.** *La mosquée de Sidi Okba à Kairouan* (Paris 1899). **8.** *Note sur des monuments de la calaâ des Beni-Hammâd, commune mixte des Maadid, province de Constantine (Algérie)* (Paris 1904). **9.** *Tunis et Kairouan* (Paris 1908). **10.** *Les monuments d'Oudjda (Maroc), note sur une communication de M. de Beaulaincourt* (Paris 1911). **11.** *Le yali des Keupruli à Anatoli-Hissar* (René Mesguich ile birlikte, Paris 1915). **12.** *L'art ornemental hispano-mauresque: l'Alhambra de Granada* (Paris 1920; 2. bs. *l'Alhambra de Granada*, Paris 1926). Saladin ayrıca çeşitli ilmî dergilerde makaleler ve *Grande encyclopedie*'de çeşitli sanat tarihi konularıyla birlikte bilhassa İslâm mimarisine dair maddeler yazmıştır. *Encyclopaedia of Religion and Ethics*'teki "Architecture" (Mohammadan) maddesini de Saladin kaleme almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Necîb el-Akīkī, *el-Müsteşrikūn*, Kahire 1964, I, 220; K. A. C. Creswell, *A Bibliography of the Architecture, Arts and Crafts of Islam*, Cairo 1978, I, 11-12, 150, 230-231, 359, ayrıca bk. İndeks; J. D. Pearson, *a.e.: Second Supplement*, Cairo 1984, s. 131, 216, 374; Zeynep Çelik, *Şark'ın Sergilenişi: 19. Yüzyıl Dünya Fuarlarında İslam Mimarisi* (trc. Nurettin Elhüseyni), İstanbul 2005, s. 140, 142, 143, 144, 145, 233.

ABDULLAH SALÂHÎ UŞŞÂKĪ

bk. SALÂHÎ EFENDİ

Halvetî-Uşşâkī şeyhi, âlim ve şair.

SALÂHÎ EFENDİ
(ö. 1197/1783)

Halvetî-Uşşâkī şeyhi, âlim ve şair.

1117'de (1705) bugün Yunanistan sınırları içinde bulunan Kesriye'de (Kastorya) doğdu (Sâdullah Enverî, vr. 176ᵇ). Asıl adı Abdullah Selâhaddin, mahlası Salâhî'dir; Salâhî Uşşâkī diye tanınır. Bazı son dönem kaynaklarda Uşşakīliğin yaygın olduğu Balıkesir'de doğduğu ileri sürülmekteyse de bu doğru değildir. Salâhî hakkında *Risâle-i Salâhiyye* adıyla müstakil bir eser yazan Hüseyin Vassâf, kâtipler zümresinden olan babası Muhammed Abdülazîz'in Saraybosna'da doğduğunu, daha sonra Kesriye'ye hicret ettiğini söyler. Tahsil hayatına memleketinde başlayan Salâhî, babasından devraldığı kâtiplik mesleğini sürdürmek ve öğrenimini tamamlamak için İstanbul'a gitti. Bir süre Bâbıâli'de Tahvil Kalemi'ne devam ettikten sonra Hekimoğlu Ali Paşa'nın hizmetine girdi. Ali Paşa'nın görevi dolayısıyla maiyetinde birçok yere seyahat etti. İlk seyahatini Ali Paşa'nın vali olarak tayin edildiği Bosna'ya gerçekleştirdi. Osmanlı ordusunun Avusturya kuvvetlerine karşı zafer kazandığı Banyaluka savaşına Hekimoğlu Ali Paşa ile birlikte katıldı (1150/1737). Paşanın 1153'te (1740) Mısır'a vali olması üzerine Kahire'ye gitti. Burada Halvetî şeyhi Şemseddin Muhammed el-Hifnî ile tanıştı. Nakşibendî şeyhi Hasan Demenhûrî'den cifr, vefk ve ilm-i hurûf gibi havas ilimlerini öğrendi. Salâhî'nin devlet hizmetindeki görevi Hekimoğlu Ali Paşa'nın Mısır'dan Anadolu'ya gönderilmesiyle sona erdi (1154/1741). İstanbul'a döndüğünde paşa ile çıktığı bir Edirne seyahati sırasında tanıştığı Halvetî-Uş-

şâkī tarikatının Cemâliyye kolunun pîri ve Edirnekapı Savaklar'daki Hırâmî Ahmed Paşa Tekkesi şeyhi Cemâleddin Uşşâkī'ye intisap etti. Şeyhin kızıyla 1157'de (1744) evlendiğine göre ona bu tarihten önce intisap etmiş olmalıdır. Salâhî'nin bu evlilikten, Muhyiddin İbnü'l-Arabî'ye bağlılığından dolayı Muhyiddin adını verdiği oğlu ile Mehmed Ziyâeddin adlı oğlu oldu.

Salâhî Efendi, Fatih Âşık Paşa mahallesinde bulunan Tâhir Ağa Tekkesi'nin şeyhi Mehmed Sâbir Efendi'nin ölümünün ardından tekkenin bânisi Tâhir Ağa'nın teklifi ve Şeyhülislâm Dürrîzâde Mustafa Efendi'nin onayı ile bu tekkenin postnişinliğine getirildi. Hüseyin Vassâf, onun Nakşîliği Bursa'da yayan Kerküklü Seyyid Mehmed Emin Efendi'ye de intisabı bulunduğunu ve vakfiye şartının gereği olarak tekkede Uşşâkīliğin yanında Nakşî usulünü de icra ettiğini kaydeder (*Sefîne-i Evliyâ*, IV, 432). Tâhir Ağa Tekkesi 12 Ramazan 1196'da (21 Ağustos 1782) çıkan Tüfekhâne yangınında yanınca Eğrikapı'daki tekkeye taşınan Salâhî Uşşâkī 29 Muharrem 1197'de (4 Ocak 1783) burada vefat etti. Cenazesi Eğrikapı Tekkesi'nden alınarak uzun yıllar şeyhlik yaptığı Tâhir Ağa Tekkesi'nin hazîresine defnedildi. Hüseyin Vassâf, tekkenin en son şeyhi Ali Behcet Efendi'den naklen Salâhî'nin, mezarının üstünün açık bırakılmasını ve baş ucundaki mezar taşının hâcegân tacı şeklinde yapılmasını istediğini söyler. Türbesi Hüseyin Vassâf tarafından 1921 yılında tamir ettirilerek bugünkü haline getirilmiştir. Salâhî'den sonra oğlu ve halifesi Mehmed Ziyâeddin Efendi, Tâhir Ağa Tekkesi'nin postnişini olmuş, onun vefatının ardından yerine oğlu Mehmed Tevfik Efendi geçmiş, ancak yerine halife bırakmamıştır.

Halvetî-Uşşâkīliğin günümüze intikalini sağlayan en önemli halkalardan biri olan Salâhî Efendi tarikatın Salâhiyye kolunun pîri kabul edilir. *Tuhfetü'l-Uşşâkıyye* adlı eserinde Uşşâkī tarikatının âdâb ve erkânını ayrıntılarıyla anlatmış, hatm-i hâcegândan tesbit edilebildiği kadarıyla *İzhâr-ı Esrâr-ı Nihân ez Envâr-ı Hatm-i Hâcegân* adlı eserinde ilk defa o bahsetmiştir. Bu durum onun Nakşî geleneğinde önemli bir konumda olmasını gerektirir. Salâhî'nin en meşhur halifesi bir ara Nazilli müftülüğü yapan Mehmed Zühdü Efendi'dir. Diğer bir halifesi kabri Balçık Baba Tekkesi'nde bulunan Mehmed Sâdık Efendi'dir.

Salâhî, Uşşâkīliğin yanı sıra Osmanlı toplumunda yaygınlık kazanan belli başlı tarikatlardan nasip almış ve bu sebeple kendisine "câmiu't-turuk" ve "câmiu'l-kelimât" unvanları verilmiştir. Divanındaki, "Celvetî, Bektâşî, Bayrâmî ve Sa'dî, Kādirî / Nakşibendî, Mevlevî ve Gülşenî, Uşşâkīyiz" beytiyle buna işarette bulunur. *Tuhfetü'l-Uşşâkıyye*'sine bazı ilâveler yapan son dönem Uşşâkī şeyhlerinden Abdurrahman Sâmi Efendi ona Şâzeliyye, Bedeviyye, Rifâiyye, Sünbüliyye ve Şâbâniyye tarikatlarını da nisbet eder. Şeyhi Cemâleddin Uşşâkī'nin Halvetiyye'nin Gülşeniyye, Sünbüliyye, Şâbâniyye kollarıyla Nakşibendiyye tarikatına mensup olması sebebiyle bu tarikatların da ona intikal etmiş olduğu söylenebilir. Öte yandan kaynaklarda Salâhî Efendi'nin söz konusu tarikatlara bilfiil intisap ettiği ileri sürülmektedir. Harîrîzâde'ye göre Nakşîliğe intisabı Mısır seyahati esnasında Hasan Demenhûrî, Enverî'ye göre Kerküklü Seyyid Mehmed Emin Efendi vasıtasıyladır. Hüseyin Vassâf onun Mevlevîliğe Galata Mevlevîhânesi şeyhi Nâyî Osman Dede, Celvetî ve Bayrâmîliğe Üsküdar Bandırmalı Tekkesi şeyhi Hâşim Baba, Gülşenîliğe Şeyh Hasan Sezâî, Şâbânîliğe Üsküdar Nasûhî Tekkesi şeyhi Seyyid Alâeddin Efendi veya Mısır'da tanıştığı Şâbânî-Bekriyye'den Hifnî vasıtasıyla intisap ettiğini belirtir (*a.g.e.*, IV, 431-432).

Çok sayıda eseri bulunan Salâhî'nin düşüncelerinin temel kaynağı *Fuṣûṣü'l-ḥikem* ve *Fütûḥâtü'l-Mekkiyye* başta olmak üzere İbnü'l-Arabî'nin kitaplarıdır. Mârifete dair meselelerde karşılaştığı zorlukları öncelikle İbnü'l-Arabî'nin ruhaniyetine dayanarak çözüme kavuşturduğunu söyleyen Salâhî, "Müşkilin kimseye zâhirde Salâhî sormaz / Hâce-i bâtına sordu soracak esrârı" beytiyle, İbnü'l-Arabî'nin anlaşılmasını sadece onun yazılı metinlerini okumakla değil bundan daha önemlisi bâtınından istimdadla gerçekleşeceğine işaret eder. Salâhî ile yalnız eserlerine dayanarak İbnü'l-Arabî'yi inceleyenler arasındaki temel fark, tarih boyunca ruhanî alanda yetkin olan kimselerin ağzından nakledilmek suretiyle gelen şifahî gelenek olgusudur. Salâhî, İbnü'l-Arabî'nin remiz ve muammalarla dolu olan *Mevâḳıʿu'n-nücûm* adlı eserini okuduğunda bunların akıl ve kıyasla anlaşılmasının mümkün olmadığı kanaatine vararak şeyhin ruhaniyetinden yardım dilediğini, bunun üzerine kendisine onun nurundan bir katre ulaştığını, onun nuruyla aydınlanıp sırlarına vâkıf olduktan sonra esere şerh yazabilir hale geldiğini söyler. Aynı durum, İbnü'l-Arabî düşüncesi üzerine yazdığı *Miftâhu'l-vücûdi'l-eşher fî tevcîhi kelâmi'ş-şeyhi'l-ekber* ile bunun zeyli olan *Zeylü'l-kitâb bi-ahseni'l-hitâb* adlı eserlerinin telifinde de söz konusudur (Ceyhan, s. 116). İbnü'l-Arabî'nin yanı sıra Ebû Saîd-i Ebü'l-Hayr, Şebüsterî, Muhammed Pârsâ, İmam Gazzâlî, İbnü'l-Fârız, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve Yûnus Emre gibi tasavvuf tarihinin önemli simalarının metinlerine dair şerh ve tercüme türü çalışmaları bulunan Salâhî Uşşâkī Eşrefoğlu Rûmî, Niyâzî-i Mısrî, İsmâil Hakkı Bursevî, Mehmed Nasûhî Efendi gibi Osmanlı tasavvufunun meşhur şahsiyetlerinin eserleri üzerinde yaptığı çalışmalarla da Osmanlı tasavvuf düşüncesi tarihine önemli katkılarda bulunmuştur. Divan sahibi bir şair olan Salâhî'nin birçok manzum eseri bulunmaktadır. Türk edebiyatında regāibiyye türünün ilk örneği ona aittir (bk. **REGĀİBİYYE**).

Eserleri. A) Telif Eserleri. **1.** *Gül-i Sad-berg-i Evrâd Berâ-yı Tuhfe-i Ubbâd (Esmâ-i Hüsnâ Muammâsı Risâlesi, Tevessül bâ esmâi'n-nebî, Münâcât-ı Esmâ-i Hüsnâ)*. Allah'ın ve Hz. Peygamber'in güzel isimlerine dair olup Türkçe ve Arapça karışık yazılmıştır (DTCF Ktp., Muzaffer Ozak, nr. II/7, vr. 74ᵇ-107ᵇ). **2.** *Mir'âtü'l-a'lâm ve mişkâtü'l-ahlâm. Fütûh-i Salâhî* diye de bilinen eser "abâdile" konusunun ebced değerleriyle tasavvufî açıklamalarını, ebced harflerinin bâtınî mânalarını ihtiva eder (İÜ Ktp., TY, nr. 3983). **3.** *Mir'ât-ı Esmâ.* Esmâ-i seb'aya dair bir risâledir (DTCF Ktp., Muzaffer Ozak, nr. II/7, vr. 173ᵇ-180ᵇ). **4.** *Cevâhir-i Tâc-ı Hilâfet.* Tarikat âdâb ve erkânıyla ilgili bu risâlede sûfî kıyafetlerinin mânaları ve mutasavvıfların insanlarla münasebetinin nasıl olması gerektiği üzerinde durulmaktadır (Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, nr. 433, vr. 169ᵃ-180ᵇ). **5.** *Usûl-i Evrâd-ı Uşşâkıyye* (DTCF Ktp., Muzaffer Ozak, nr. II/7, vr. 21ᵇ-25ᵃ). **6.** *Medâr-ı Mebde' ve Meâd.* "Ölmek-ölmemek, bilmek-bilmemek, bulmak-bulmamak, olmak-olmamak" şeklindeki karşıt ifadelerin içerdiği anlamlar hakkındadır (İÜ Ktp., TY, nr. 6423). **7.** *Mecma-i Fenn-i Zerâfet (Mefâtihu'd-deriyye, Kavâid-i Fârisî, Emsile-i Fârisî)* (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 6135). **8.** *İzhâr-ı Esrâr-ı Nihân ez Envâr-ı Hatm-i Hâcegân.* Hatm-i hâcegâna dair bilinen ilk Türkçe eserdir (Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, nr. 633, vr. 1ᵇ-12ᵇ). **9.** *Tuhfetü'l-Uşşâkıyye.* Halvetî-Uşşâkī âdâbı hakkındaki bu risâleyi müellif önce Arapça, daha sonra Türkçe telif etmiş, Abdurrahman Sâmi eseri ilâvelerle birlikte tekrar kaleme almıştır. Risâle Mahmut Erol Kılıç tarafından *Uşşâkī Sâliklerinin Âdâbı* adıyla neşredilmiştir (İstanbul 1998). **10.** *Hilye-i Hase-*

Salâhî Efendi'nin *Zeylü'l-kitâb bi-aḥseni'l-ḫiṭâb* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 2698/2, vr. 18^{b}-19^{a})

neyni'l-ahseneyn. 415 beyitlik eser mesnevi tarzında yazılmıştır (Konstantiniye 1327). **11.** *Atvâr-ı Seb'a.* Yedi nefis mertebesinin anlatıldığı altmış üç beyitlik bir risâledir (Süleymaniye Ktp., Tâhir Ağa, nr. 503/2, vr. 10^{a}-13^{a}). **12.** *Divan.* Salâhî Efendi'nin iki divanı bulunmaktadır. *Dîvân-ı Nuût-i Salâhî*'de Arapça, Farsça ve Türkçe 211 na't yer almaktadır (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2650/1, vr. 1^{b}-57^{a}). Diğer divanı ise gazel, kaside ve müfredlerden oluşmaktadır (Süleymaniye Ktp., Uşşâkī Tekkesi, nr. 84). Salâhî Efendi'nin diğer bazı eserleri de şunlardır: *Matlau'l-fecr (Risâle-i Regāibiyye)* (DTCF, Muzaffer Ozak, nr. II/7); *Mevlid ve Mi'râciyye* (*Cerîde-i Sûfiyye*, XVIII/6 [29 Cemâziyelâhir 1330], s. 3-4); *Zabt-ı Vekāyi-i Yevmiye-i Şehriyârî* (İÜ Ktp., TY, nr. 2518); *Tebrîk-i Gazâ-yı Sultan Mahmûd* (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 4211/3, vr. 51-56).

B) Şerhleri. **1.** *Riyâżü'l-ḳavâ'id ḥiyâżü'l-fevâ'id.* Hamîdî diye bilinen Ömer b. Mahmûd el-Belhî'nin Farsça *Maḳāmât-ı Ḥamîdî*'sinin şerhidir (Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, nr. 432-433). **2.** *Ṭavâli'u menâfi'u'l-'ulûm min meṭâli'l-mevâḳı'i'n-nücûm.* İbnü'l-Arabî'nin *Mevâḳı'u'n-nücûm* adlı kitabının şerhi olup (İÜ Ktp., AY, nr. 3344) Giritli Ahmed Muhtar Efendi tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. **3.** *Miftâḥu'l-vücûdi'l-eşher fî tevcîhi kelâmi'ş-şeyḫi'l-ekber.* Eşyanın mahiyeti ve zuhuruna dair Arapça bir eser olup (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 2698) Tâhir Ağa Tekkesi'nin son şeyhi Ali Behcet Efendi'nin talebiyle İbnülemin Mahmud Kemal tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. **4.** *Ẓeylü'l-kitâb bi-aḥseni'l-ḫiṭâb.* *Miftâḥu'l-vücûd*'un zeyli olup hakîkat-i Muhammediyye konusunu işler (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 2698/2). **5.** *Şerh-i Risâle-i Kudsiyye.* Muhammed Pârsâ'nın Bahâeddin Nakşibend'in sohbetlerinden derlediği eserin tercüme ve şerhi olan eseri (İstanbul 1323) Ahmet Oğuz ve M. Sadık Aydın sadeleştirerek neşretmiştir (Konya 1969). **6.** *Muhtasarü'l-Menâr Şerhi.* Ebü'l-Berekât en-Nesefî'nin fıkıh usulüne dair *Menârü'l-envâr* adlı risâlesinin tercüme ve şerhidir (Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, nr. 443, vr. 690^{a}-745^{a}). **7.** *Elli Dört Farz Şerhi* (İstanbul 1260, 1264, 1276, 1302). **8.** *Şerh-i Şâfiye.* İbnü'l-Hâcib'in Arapça gramer kaidelerine dair eserinin tercüme ve şerhidir (Râgıb Paşa Ktp., Yahyâ Tevfik, nr. 1701/401). **9.** *Muzhır-ı Kavâid-i İ'râb Şerhi.* Müellif, İbn Hişâm'ın bu eserini şerhettikten sonra risâleye şerhin muhtasarını da eklemiştir (TSMK, Emanet Hazinesi, nr. 1908/1). **10.** *Tercüme-i Aşk.* İbnü'l-Fârız'ın *el-Ḳaṣîdetü'l-Ḫamriyye*'sinin şerhidir (Süleymaniye Ktp., Nâfiz Paşa, nr. 553, 31 varak). **11.** *Şerh-i Kasâid-i Örfî* (Tercüman Ktp., nr. 42). **12.** *Şerhu's-Salâhî bi-imdâdi'l-feyzi'l-ilâhî* (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 3917). Salâhî Efendi bunların dışında Hz. Ali, Ebû Saîd-i Ebü'l-Hayr, Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Yûnus Emre, Eşrefoğlu Rûmî, Niyâzî-i Mısrî, Âşık Ömer, Mehmed Nasûhî Efendi, Nakşî-i Akkirmânî, İsmâil Hakkı Bursevî, Emîr Hüsrev-i Dihlevî, Cemâleddîn-i Uşşâkī, Hoca Nasreddin Zarîfe, Şevket Buhârî, Enverî ve Hâkānî'ye ait bazı beyitleri şerhetmiştir (Resul Arıcı, *Salâhî'nin Tasavvufî Şiir Şerhleri* [yüksek lisans tezi, 2006], MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü).

C) Tercümeleri. **1.** *Mir'âtü'l-meânî li-idrâki âlemi'l-insânî.* İbnü'l-Arabî'ye ait olduğu ileri sürülen *Ḥavżü'l-ḥayât*'ın tercümesidir (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 3214). **2.** *Tercüme-i Risâle-i Gavsiyye* (Millî Ktp. [A], nr. 392). **3.** *Tercüme-i Risâle-i Ahadiyye.* Evhadüddîn-i Balyânî'ye ait risâlenin çevirisidir (İÜ Ktp., TY, nr. 2309). **4.** *Tercüme-i Risâle-i Vücûd (Risâle-i Keşfiyye).* Muhammed Pârsâ'nın kelime-i tevhide ve kelime-i tevhid zikrinin tasavvufî mânasına dair bir risâlesinin tercümesidir (Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, nr. 633). **5.** *Tercüme-i Usûl-i Hadîs.* Süyûtî'nin *en-Nihâye* adlı eserini temel alıp Süyûtî'nin bu risâleye yazdığı *İtmâm-ı Dirâye* adlı şerhten ve İbn Hacer el-Askalânî'nin *Nuḫbetü'l-fiker fî muṣṭalaḥi ehli'l-eṣer* isimli eserine yapılan bir şerhten faydalanılarak yapılmış bir tercümedir (Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, nr. 433, vr. 745^{a}-757^{a}). **6.** *Tercüme-i Arûz-ı Tebrîzî.* Vahîd-i Tebrîzî'nin *'İlm-i 'Arûż ve Ḳāfiye* adlı eserinin çevirisidir (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 6201). **7.** *Meşâriku'l-envâri'l-metâlib ve metâliu esrâri'l-mevâhib.* Hz. Ali'ye nisbet edilen divanın tercümesidir (Süleymaniye Ktp., Uşşâkī Tekkesi, nr. 333). **8.** *Tercüme-i Mir'âtü'l-muhakkıkīn.* Şebüsterî'nin eserinin çevirisidir (İstanbul 1281). Salâhî Efendi ayrıca Bûsîrî'nin *Ḳaṣîdetü'l-Bürde*'sini (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2650), Hassân b. Sâbit'in Hz. Peygamber'i övdüğü kasidelerinden birini (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2650) ve İbnü'n-Nahvî'nin *el-Ḳaṣîdetü'l-Münferice*'sini (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2650) Türkçe'ye çevirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdullah Salâhî Uşşâkī, *Risâle-i Kudsiyye Tercümesi*, İstanbul 1323, s. 92-95; a.mlf. – Abdurrahman Sâmî Uşşâkī, *Uşşâkī Sâliklerinin Âdâbı (Tuhfetü'l-'uşşâkıyye)* (haz. Mahmud Erol Kılıç), İstanbul 1998; Sâdullah Enverî, *Târih*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Tarih, nr. 67, vr. 176^{b}; Harîrîzâde, *Tibyân*, I, vr. 225^{a} vd.; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* (haz. Mehmet Akkuş – Ali Yılmaz), İstanbul 2006, IV, 429-502; Sâdık Vicdânî, *Tarikatler ve Silsileleri: Tomar-ı Turuk-i Aliyye* (haz. İrfan Gündüz), İstanbul 1995, s. 245-246; Bursalı Mehmed Tâhir, *Kibâr-ı Meşâyih ve Ulemâdan On İki Zâtın Terâcim-i Ahvâli*, İstanbul 1316, s. 43; Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Tayşi), s. 11; Mehmet Akkuş, *Abdullah Salâhaddîn-i Uşşâkī'nin (Salâhî) Hayatı ve Eserleri*, Ankara 1998; Semih Ceyhan, *Abdullah Salâhî Uşşâkī'nin Vücûd Risâleleri* (yüksek lisans tezi, 1998), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Mahmud Erol Kılıç, "The Ibn al-'Arabī of the Ottomans, 'Abdullah Salāhaddīn al-'Ushshāqī (1705-82): Life, Works and Thoughts of an Ottoman Akbarī", *Journal of the Muhyiddin Ibn 'Arabi Society*, XXVI, Oxford 1999, s. 110-120; a.mlf., "Cemâleddin Uşşâkī", *DİA*, VII, 314-315; a.mlf., "İbnü'l-Arabî, Muhyiddin", *a.e.*, XX, 513.

Semih Ceyhan